

ТЕОРІЯ К. МАРКСА ТА Ф. ЕНГЕЛЬСА ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ДЖЕРЕЛО ТОТАЛІТАРИЗМУ КОМУНІСТИЧНОГО ЗРАЗКА

Єрмоленко В. А. (м. Черкаси)

У статті обґрунтовується положення, згідно з яким утопічна ідея комунізму К. Маркса та Ф. Енгельса з відмиранням професій, товарного виробництва, а також диктатури пролетаріату і т.д. невідворотно перетвориться у тоталітарне суспільство.

Ключові слова: *утопічна ідея комунізму, тоталітарне суспільство, диктатура пролетаріату, товарне виробництво.*

В статье в дискуссионной форме обосновывается положение, согласно которому утопическая идея коммунизма К. Маркса и Ф. Энгельса с отмиранием профессий, товарного производства, а также диктатуры пролетариата и т.д. неминуемо на практике превратится в тоталитарное общество.

Ключевые слова: *утопическая идея коммунизма, тоталитарное общество, диктатура пролетариата, товарное производство.*

This article in the form of discussion grounds that Marx's and Engels' Utopian idea of communism would in practice, with the extinction of professions, commodity production and proletariat dictatorship, etc. turn into a totalitarian society.

Key words: *Utopian idea of communism, totalitarian society, proletariat dictatorship, commodity production.*

Соціалістична система програла «холодну війну» і розвалилася. На пост-радянському просторі відбувається нечувана в цих координатах економічна руйнація. Замість виявлення і аналізу теоретичних витоків такого стану деякі автори намагаються «ліпити» з Маркса «світського бога». Невже мало жертв було кинуто на вітар «будівництва комунізму»? Деякі «хитромудрі» прибічники марксизму намагаються поставити ідею комунізму в суто спекулятивне річище. В. Тарасевич пише: «Сформувати тезу про комунізм, як заперечуючи себе в своєму рухомому стані або самозаперечуючому стані». Зрозуміло, ця ідея не нова і з діалектичних позицій є правильною для будь-якого стану суспільства. Але для текстуальної критики вона опинилася недосяжною» [1, с. 133]. За такого підходу і біблійний рай нікому і ніколи не вдасться ані підтвердити, ані спростувати. Таку інтелектуальну пустушку пропонує В. Тарасевич для того, щоб вивести не тільки теоретичну, а й всю ментальну спадщину К. Маркса з наукового кола, якому притаманний критичний аналіз,

щоб унеможливити в подальшому аналіз тоталітаризму радянської доби, а також його багаторівневих ментальних підвалин.

Тому метою даної статті якраз і є дослідження і аналіз теоретичних витоків тоталітаризму комуністичного гатунку, які і призвели до такої поширеної і глибокої кризи в Україні.

Здавалося б, що комуністична ментальність повністю вичерпала себе в умовах «будівництва комунізму» і, зазнавши нищівної поразки, хоч і не зникне назавжди, але, принаймні, пройде дуже тривалий час, поки вона буде здатна на реанімацію. В цьому відношенні симптоматичний вислів, який наводить В. Тарасевич: «...Ми всі вийшли з марксизму та ніяк не можемо з нього вийти» [1, с. 129]. По-перше, не всі вийшли з марксизму. Стара, дореволюційна інтелігенція, яка так і залишилась недосяжним взірцем для комуністичної еліти, в своїй більшості не сприймала людиноненависницьку ідею знищення класів, безглузду ідею диктатури пролетаріату тощо. Згідно з експертними оцінками, більш ніж 1 мільйон чоловік 1917–1921 рр. втекло за кордон від обіцяного «комуністичного раю». А це була соціальна еліта суспільства. Дуже багато людей, особливо серед віруючих, а таких в 1917 р. була переважна більшість, сприймали комуністичний світогляд з огидою, як щось сатанинське, з яким будь-який зв'язок – це більше, ніж неприпустима помилка або помилка, яка, згідно з однією класифікацією, є гіршою, ніж злочин. Якщо стара інтелігенція і вступала в КППС, то вимушено і формально. Наприклад, великі математики, фізики, біологи тощо, щоб врятувати науку від натиску лисенків, мітіних... Незаперечним прикладом такого висновку може служити той факт, що при забороні КППС в 1991 р. ніхто з комуністів не вийшов з протестом за покликом душі, в той час, як в період ГКЧП в серпневих подіях 1991 р. тисячі людей вийшли з протестом, незважаючи на те, що військові були повністю озброєні і не виключено, що вони виконали б наказ, як це було, наприклад, в Польщі 1981 р. або в Росії у 1993 р. Принциповою є позиція М. Хрущова, який казав, що у нього самого теж руки по лікоть в крові. Але, на його переконання, з цим треба закінчувати.

Як з'ясувалося, така ментальність з'явилася не сьогодні, має свою багатотисячну історію і в своїх проявах виявилася багатоваріантною. Так, наприклад, М. Косолапов вважає, що: «Головною теоретико-методологічною проблемою аналізу і розуміння перебудови – звідки починається відлік тієї траєкторії попереднього розвитку, наслідком та підсумком якого стала перебудова. Вона увінчала соціалістичний експеримент в СРСР. Але соціалізм – породження європейської думки, до якого думка ця йшла більше двох тисячоліть, увібравши на своєму шляху грецьку філософію та логіку, етичні бачення першохристиян (на думку Ф. Енгельса, комуністичні), римське право, християнське світорозуміння і його атеїстичні заперечення, науки» [2, с. 6]. Явно лукавить М. Косолапов, оскільки йому відомо, що Новий Заповіт християн неможливий без Старого Заповіту, зміст якого не виходить за рамки певної частини історії єврейського етносу і не може не віддзеркалювати його ментальності. Старий Заповіт і Новий Заповіт разом складають Біблію, яка не є породжен-

ням європейської думки. Європейська думка тільки модернізувала те, що було зроблено іншою думкою, на іншій території, іншими людьми, що вважають цю модернізацію ерессю. В свою чергу, як стверджують деякі історики, історія створення Біблії має свої витoki. Коли М. Косолапов говорить, що «враховуючи історичні досягнення Європи в усіх сферах життя та розвитку за останні, трохи більше ніж 2000 років правомірно припустити, що соціалістична ідея одержала, як мінімум, не патологічну, а, скоріш, вельми непогану соціогенетичну спадковість» [2, с. 6], то тут віддзеркалився тільки один бік багатоманітного людського життя, оскільки на другому боці відбуваються і реальний процес депопуляції корінних європейців, і світові війни, і колонізація, і тоталітарний соціалізм у своїх двох іпостасях – нацистський у фашистській Німеччині та марксистський в країнах колишнього соціалістичного табору.

Згідно з однією легендою, якимось у Е. Резерфорда запитали: «Як Вам вдається під час карколомних ідейних «хвиль» у фізиці, коли одна ідея нібито повністю заперечує іншу, весь час бути «на хвилі»? Він відповів: «Вибачте, справа в тому, що я ці хвилі створюю...». Зрозуміло, що в даному випадку ці «хвилі» мають позитивне значення. В радянські часи деякі посадовці, намагаючись вирішити ту чи іншу проблему, спочатку, як зараз говорять, її розкручували або, як було на їхньому жаргоні, «катали хвилю». Але є люди, які створюють інші, деструктивні хвилі чи то в кон'юнктурних інтересах тієї чи іншої країни, чи то у дрібних власних інтересах.

Так, в своїх корисних цілях, як своєрідну політичну хвилю, намагався використати на початку 20-х років В. Ленін і голод. Серед науковців виникає дискусія стосовно того, чи цей голод теж був створений штучно. Ці події потребують окремого аналізу. На початку 20-х років переважна більшість населення вірила в Ісуса Христа, а не в комунізм. Церква ж в цілому вкрай вороже ставилася до комуністичних перетворень. Тому перед більшовиками на чолі з В. Леніним постало питання знищення своїх ідеологічних противників. Сприятлива нагода сталася, як вони вважали, під час голоду 1921–1922 рр. В. Ленін у листі В. Молотову пише: «Саме зараз і тільки зараз, коли в голодних місцевостях їдять людей та на дорогах валяються сотні, якщо не тисячі трупів, ми можемо /і тому повинні/ провести вилучення церковних цінностей з самою скаженою і безпощадною енергією. І не зупинятися перед придушенням будь-якого опору [...] Треба саме зараз провчити цю публіку так, щоб на декілька десятків років ні про який опір вони не могли й думати» [3, с. 191–193]. Як бачимо, В. Ленін закликає до «бешенной и беспощадной энергии», яка, зрозуміло, неминуче приведе до «сумасшедшей, бешенной кровавой мути» (С. Єсенін). З одного боку, В. Ленін обіцяє на III з'їзді комсомолу в 1920 році молодому поколінню, що вони будуть жити через 10–20 років в комуністичному суспільстві [4, с. 303], тоді як у даному випадку прогнозує, що за допомогою голоду релігійний протест буде придушений на декілька десятків років, тобто не назавжди. Перед більшовиками на чолі з Й. Сталіним теж постійно стояло питання «провчити» народ України за його непоборне бажання бути вільним та незалежним. А це бажання, оскільки

українська інтелігенція була майже повністю винищена або придушена, найбільш вкорінилося в селянські верстви населення України і живило весь її народ. Разом з цим було вирішено «провчити» й інших противників більшовиків в буремні роки громадянської війни – козаків Дону, Кубані, значна частина яких складалася з етнічних українців чи просто мали ментальність вільної людини, козака. Як «вірні» учні й «послідовні» соратники, вони просто взяли і використали все те, що робив або радив робити В. Ленін – і кошти взяти «не у своїх» (в деяких районах, можливо, цей фактор був найголовнішим), але в цілому головним був ментально-політичний фактор – треба було їх і «провчити», щоб ні про який опір вони не змогли думати... Повністю не вийшло... Як висловився А. Бузгалін, «отримали мутанта». Він не до кінця висловився, оскільки малося на увазі, що космополітична ідея «пролетарського інтернаціоналізму» не витравила з душі людей етнічні витоки у вигляді патріотизму. Але вони не зупинились і стали розробляти «нову хвилю», яка прийшла у вигляді перебудови. Не зовсім точно висловився дуже специфічний радянський дисидент А. Зінов'єв, коли сказав, що «цілилися в комунізм, а влучили в Росію». В дійсності, якщо судити за наслідками, а вони є досить суттєвим доказом, то можна стверджувати: «Куди цілились, туди і влучили».

Цікаво, чи прибічники марксизму з висоти засвоєння марксизму-ленінізму взагалі і пролетарської політекономії зокрема, а також вірного застосування матеріалістичної діалектики, прискіпливого дотримання методологічного монізму, партійного та класового підходу передбачали поразку соціалістичного табору на чолі з СРСР в «холодній війні»? Замість аналізу цих причин можна почитати таке: «Можна приводити десятки висловлювань видатних західних вчених – не марксистів в галузі економіки і суспільствознавства, нобелівських лауреатів, які високо оцінювали внесок Маркса в науку і його актуальність» [5, с. 81]. Виникає питання: «А яке це значення має для науки?» В. Кудров робить висновок: «Важко сперечатись з тим, що радянська економіка все-таки будувалася по проекту Маркса та Леніна, хоча «більшовицький» марксизм відрізняється від класичної теорії Маркса та Енгельса. Але, на мій погляд, пише В. Кудров, це були окремі винятки непринципового характеру» [6, с. 128]. Такої ж думки дотримувався Я. Певзнер, який «...переконаний, що започаткування теоретичних концепцій більшовизму треба шукати в працях Маркса і Енгельса» [7, с. 27].

Прибічникам марксизму чомусь важко визнати ідею комунізму не просто утопічною, а неавтономною в теоретичному плані і людоджерською в практичному втіленні. При цьому спостерігається не тільки підтасовка фактів, різних аспектів, контекстів тощо, а й проста брехня. Започаткували цей брехливий процес саме К. Маркс та Ф. Енгельс, нібито тимчасово і нібито за необхідних зовнішніх умов, які, безперечно, були, є і будуть в силу багатоманітності світу. Так, в передмові до «Маніфесту комуністичної партії» К. Маркс та Ф. Енгельс пишуть, що цей «Маніфест» склали представники найрізніших національностей, в той час як в дійсності написали його тільки вони самі [8, с. 409, 405].

Але справа не тільки в брехливості. У К. Маркса та Ф. Енгельса сформувалося якесь дуже хворобливе, ненависне ставлення до слов'янських народів, в т. ч. до українського етносу. Ф. Енгельс стверджував, що вороги революції сконцентровані в Росії і в слов'янських областях Австрії [9, с. 298], тобто західних областях України. Всі слов'янські народи (окрім поляків) Ф. Енгельс назвав фантастичними. Хто і як з прибічників марксизму може пояснити цю «нову категорію», коли перед цим чехів він теж назвав «неіснуючою нацією»? На заклик М. Бакуніна, «...ми будемо безжально боротися не на життя, а на смерть, поки врешті-решт слов'янство не стане великим, вільним та незалежним», Ф. Енгельс відповідає: «...якщо революційний панславизм приймає ці слова всерйоз і буде зрікатися революції всюди, де справа торкнеться фантастичної слов'янської національності, то і ми будемо знати, що нам робити. Тоді боротьба «безжальна боротьба не на життя, а на смерть» зі слов'янством, яке зрадило революцію, боротьба на знищення і безжальний тероризм не в інтересах Німеччини, а в інтересах революції» [9, с. 297–298]. Зважаючи на наведені твердження К. Маркса, Ф. Енгельса та В. Леніна, явним лукавством вважаємо твердження, що марксизм і соціалістичне будівництво в СРСР не мали і не могли мати жодного відношення до Голодомору 1932–1933 рр. і сталінського ГУЛАГу, бо вони, природно, суперечили їм [10, с. 7]. Як можна ліквідувати «зайві класи» без ГУЛАГу або чогось подібного? До того ж, хоча б собі треба дати відповідь в питанні, чому до перебудови було заборонено не тільки дослідження, а й згадування про цю трагедію. До цього часу відсутня точна відповідь щодо причин цього злочину проти українського народу.

Виходячи з такого людожерського ненависного ставлення до слов'янських народів, а також «зайвих» в очах К. Маркса та Ф. Енгельса класів, як можна стверджувати, як це робить В. Тарасевич, що уявляється не зовсім коректним пошук соломинок в очах К. Маркса тим паче, якщо їх там немає [1, с. 131]. Згідно з однією історією, монах на пропозицію Галілео Галілея подивитися в телескоп і побачити на Сонці плями своїми очима відповів, що у Біблії про ці плями нічого не сказано і тому він їх не побачить. Тим більше, що, можливо, в телескопі неякісне скло. Звідси, можливо, і «бачені» плями. В наш час не помітити в теоретичній спадщині К. Маркса та Ф. Енгельса джерело тоталітаризму комуністичного гатунку з сумнозвісним ГУЛАГом є проблемою не якісного скла, а «очей». В радянські часи певна категорія людей (та і зараз компартійна верхівка України) з «скляними очима» доводила, що ніяких смертей від голоду і Голодомору не було, дехто з причин неправильного уявлення про самозбереження або бажання «більш спокійного життя» просто «закрили очі» на ці трагічні сторінки. Тоді була комуністична ідеологія, яка детермінувала таке «суб'єктивне бачення» з надуманими інтересами світової революції під егідою пролетарського гегемонізму, який «здобуде весь світ». Зараз промарксистські погляди в багатьох випадках з елементами модернізації детерміновані неоліберальним глобалізмом під егідою «американського інтернаціоналізму».

Якщо порівняти таке «гуманістичне» ставлення до слов'янських народів Маркса та Енгельса і зміст листа В. Леніна до В. Молотова, спорідненість ментальності незаперечна. Звідси й типова ментальність типового голови партячейки Макара Нагульного з «Піднятої цілини» М. Шолохова: «Да я ... тисячи становил за раз дедов, детишек, баб... Да скажи мне, что надо их в распыл... Для революции надо... Я их из пулемета...всех порежу!... [11, с. 71]. Відмінність полягає в тому, що у Нагульного це вирвалося в такому стані, після якого з ним зразу трапився психічний припадок, тоді, як В. Ленін намагався використати голод як сприятливу для більшовиків нагоду (не виключено, що більшовики його навмисне і створили), а у К. Маркса та Ф. Енгельса є теоретична розробка, план можливих майбутніх революційних дій. Виходячи з наведених паралелей і аналогій, цілком слушним є висновок: «Після історичних експериментів ХХ ст. поділяти утопічні погляди – значить не рахуватись з історією. Це є ознакою омани, яка недалеко від безумства. Утопія contra історії може розглядатись зараз як клінічний феномен...» [12, с. 23]. Цей феномен яскраво в художній формі висвітлив М. Шолохов у творі «Піднята цілина» – і Давидов, і Размьотнов, і Нагульнов – вся керівна більшовицька трійка – всі з наявними клінічними ознаками. Звісно, лукавить і В. Лекторський, коли пише, що засоби, які К. Маркс пропонує для здійснення ідеалу визволення людини, містили в собі можливість породження тоталітарного соціального порядку. Правда, сам Маркс не підозрював про це, оскільки був щирим ворогом всякого авторитаризму та бюрократизму (не кажучи про тоталітаризм, який був неможливий в ХІХ ст.) [13, с. 7], оскільки і К. Марксу було відомо тоді, і В. Лекторському в наш час, що диктатура пролетаріату неможлива без авторитаризму і тоталітаризму. До того ж, у К. Маркса було дуже багато ідейних противників, які не могли оминати цю потенційну загрозу. Інша справа в тому, що К. Маркс її просто відкидав. Достатньо ознайомитися з характеристикою, яку давав М. Бакунін своєму соратнику в минулому по Першому Інтернаціоналу: «За походженням пан Маркс – єврей. Він поєднує в собі, можна сказати, всі позитивні риси і всі недоліки цієї здібної породи. «Нервовий»... як каже дехто, до боягузтва, він надзвичайно честолюбний і марнославнолюбний, сварливий, нетерпимий, і абсолютно, як Іегова, Господь-Бог його предків, і, як він, мстивий до безумства. Немає такої брехні, клевети, якого б він не був здатний звести на кожного, хто має нещастя викликати його ревності або, що все одно, його ненависть. І він не зупиниться перед найбільш «мерзотною» інтригою, якщо тільки на його думку, – а втім здебільшого помилково ця інтрига може придатися до посилення його становища, його впливу або поширення його сили» [14, с. 207, 503]. Я. А. Певзнер пов'язує духовне становлення К. Маркса з його єврейським походженням, а точніше, з тим, що його дідусі були представниками раввинату – галиційські раввини, Леви – еліта, яка неухильно дотримувалася монотеїзму з непримиримістю по відношенню до будь-яких тлумачень, які розглядалися як відступ від слова Божого, від Біблії і від Талмуда [7, с. 24]. Звідси не виключається, що ідея диктатури пролетаріату, його месіанської ролі в

становленні майбутнього суспільного ладу – комунізму – є своєрідною модернізацією Біблії, де євреї в Старому Завіті вважаються боговибраним народом. Я. А. Певзер ставиться до прибічників ідеї боговибраного народу, як до фашистів, які «...з чорними котелками на головах, проникнуті ідеєю боговибраного єврейського народу» [7, с. 47].

Незрозуміло, якою керується «діалектикою» і які методологічні основи чи партійні або інші підходи дають підстави одних судити Нюрнберзьким судом, а інших «розкручувати», як це робить Бі-Бі-Сі, називаючи К. Маркса людиною тисячоліття? Як розцінювати К. Маркса як гуманіста? Інші вважають, що науковий соціалізм можна вважати не політичною чи економічною, а гуманістичною, або, говорячи сучасною мовою, культурологічною теорією [15, с. 60]. Взагалі виникає відчуття, що прибічники Маркса зайняли «кругову оборону» і намагаються захистити його з усіх боків... Навіть Папа Римський Іоан-Павло II, незважаючи на те, що К. Маркс категорично стверджував, що релігія – це опіум народу, а звідси Римський папа виступає головним наркоманом і розповсюджувачем в католицькому світі цієї, в очах К. Маркса і його прибічників, зарази у вересні 1993 р. заявив, що комуністичну ідеологію не можна повністю заперечити, оскільки в цій ідеології є «ядро істини». Завдяки цьому «ядру істини», на його думку, марксизм зміг стати привабливою силою для західного суспільства. Що він розумів під «ядром істини», звичайно, пояснень не дав. Ці приклади свідчать про політичну заданість, домовленість, а не про наукові пошуки, бажання розібратися у вкрай непростих речах.

Своєрідною є і оцінка прогнозів в теорії К. Маркса. Так, наприклад: «Дивовижно не те, що деякі положення марксизму не підтвердились... Дивовижно інше – наскільки багато чого в цьому світогляді вірного, яке підтвердилось досвідом розвитку людства» [6, с. 95]. Конкретних фактів С. Дзарасов не наводить. Аналогічної думки дотримується і В. Тарасевич, коли пише: «В науковому плані набагато цікавішим є аналіз причин вочевидь дивовижного феномену – відомого підтвердження тих або інших прогнозів в даному випадку марксистських» [1, с. 131]. Взагалі-то в науковому плані обов'язково треба сказати, що в дійсності підтвердилось і чому, а що – ні. І теж, чому? Це тільки одна сторона. Більш важливими, навіть в оцінці самого К. Маркса, є практичні дії, які він висловив в афористичній формі.

Не треба лукавити і принижувати опонентів, оскільки К. Маркс був в першу чергу революціонером і розумів, що ідея комунізму повинна бути абстрактно-конкретною. Абстрактність потрібна для створення ілюзії розуміння, для того, щоб захопити Абсолют, «крайні вершини» індивідуального світосприймання, його одвічних мрій та сподівань. В цьому аспекті марксизм має свою спорідненість з релігією. В той же час К. Маркс та Ф. Енгельс розуміли і необхідність реалізації індивідуального буденного інтересу, і обіцяли комунізм не там десь, в нікому невідомому – в потойбічному світі, а тут, в реальному житті і дуже швидко... Так, наприклад, вони писали, що «ідея» завжди осоромлювала себе, як тільки вона відокремлювалась від «інтересу». Тільки через конкретику ця ідея могла перетворитись на матеріальну силу. Зараз ця

конкретика і стала тією «ахіллесовою п'ятою» у теоретичній спадщині Маркса і Енгельса. Оскільки тільки через конкретне протиставлення негативним аспектам розвитку капіталізму ідея комунізму через очікування ситуації, коли «всім буде по потребам», «матеріальні блага поллються нескінченим потоком», не буде грошей, армії, держави, суспільного поділу праці тощо, могла мати притягальну силу. Ідея комунізму повинна бути «зримою», щоб до неї тягнулися люди. Слід також мати на увазі, що В. Тарасевич, принаймні, дає собі звіт у тому, що «пошук і зіткнення автентичного змісту тексту (контексту) не має наукових меж» [1, с. 143], а значить і вирішення. У К. Маркса є ще декілька визначень комунізму. До того ж, ці положення про комунізм К. Маркс написав в своїх ранніх роботах, до матеріалістичного розуміння історії, до відкриття про двоїстий характер праці, до свого «страшного снаряду» у вигляді «Капіталу».

В. Тарасевич застерігає тих, хто намагається дослідити джерела тоталітаризму радянської доби прямо-таки в мефістофелівському дусі: «Ідеї народжуються, народжують нові ідеї і не вмирають. Своїм безсмертям і новими життями вони багато в чому зобов'язані критиці» [1, с. 143]. Тим самим нібито застерігає: «Якщо ти хочеш розібратись в тоталітаризмі комуністичного зразка, то ти тим самим робиш К. Маркса як теоретично початківця «живее всех живых»» і тим самим критика мовби «розкручує» людоненависність його теорій, які удавали з себе гуманізм, прагнення звільнити людство від бідності тощо. В дійсності це не так. Є момент правди в тому, що коли ти з чимось контактуєш, а тим більше борешся, а в цьому процесі важко звільнитись від емоцій, то ти ризикуєш сам заразитись тією ж хворобою. Але й уникнення боротьби заради спокійного життя, «ховання голови у пісок» – це зрада, оскільки проти зла треба боротися. В іншому випадку буде неминуча поразка модернізованому тоталітаризму тільки вже на новому історичному колі, зустрівшись з ним «віч-на-віч» під злорадні посмішки: «Хотіли, як краще, а вийшло, як завжди». Зрозуміло, що в більш загальному плані немає чогось настільки злого, поганого, яке треба знищити до ноги... Але місце, значення та роль всіх явищ та процесів нікому не відомі і визначаються суперництвом, боротьбою, конкуренцією тощо.

Виникає питання: чому прихильники марксизму навмисне йдуть на фальсифікацію, яка в даному випадку переслідується стратегічна ціль? Не дургорядним є і таке: в Росії набуває поширення патріотичний рух, який, зрозуміло, має і свої крайнощі. Комуністи Росії теж схиляються до патріотизму. Існує тенденція до об'єднання цих сил. Але якась третя сила «розкрутить» антислов'янську, російськофобську ментальність К. Маркса та Ф. Енгельса і в свій час станеться розкол, який був завжди прологом поразки, оскільки комуністи в своїй більшості не можуть миттєво зрєктися свого соціального бога, а російські патріоти не можуть йти на боротьбу з такими «соратниками». Аналогічні проблеми, але в більш глибинному вимірі в тому чи іншому аспекті вирішує, і ще буде вимушений вирішувати і народ України.

Коли всім стало зрозуміло, що заперечити тоталітаризм вже неможливо, то його адепти стали вбачати його джерела в чому завгодно, тільки не в марксизмі. Так, наприклад, В. Лекторський стверджує: «Виникнення тоталітаризму в формі соціалізму в Радянському Союзі та інших комуністичних країнах було обумовлено рядом конкретних факторів і історично супроводжувалося поновленням певних архаїчних, соціальних та металевих (якщо хочете, язичницьких) структур» [13, с. 7]. І, як завжди в таких випадках, жодного конкретного аргументу – тільки висновок.

З наведених в статті «наукових обґрунтувань» Ф. Енгельса про доцільність знищення слов'янських народів (окрім поляків) в ім'я революції, а також інших положень ідеї комунізму (диктатура пролетаріату, «зайві класи» тощо) впливає безпідставність думки про якусь гуманістичну, культурологічну цінність теоретичної спадщини К. Маркса та Ф. Енгельса. Ті ж, хто сприймав і зараз сприймає марксизм як соціальну релігію і, відповідно, К. Маркса як своєрідне божество, бояться визнати це. В цьому відношенні корисним буде навести погляд Р. Лукаса та Т. Сержента щодо теоретичної спадщини Кейнса: «Які залишки того інтелектуального спадкоємства, що стало відомо під найменуванням кейнсіанської революції можна використати в якості брухту..., а які можуть бути повністю забраковані» [16, с. 28]. Стосовно теоретичної спадщини К. Маркса треба сказати, що вона не підходить для використання в якості брухту без певної «дезактивації», оскільки вона переповнена отрутою людиноненависницьких концепцій і гіпотез, які були замасковані під утопічні, лукаві ідеї і прикриті уявними інтересами пролетаріату та найбідніших верств населення, внаслідок чого певна частина з них була схильна до омани у сприйнятті будь-яких ідей з використанням будь-яких засобів, щоб змінити свій непривабливий стан.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тарасевич В. О критике научной критики (заметки на полях полемики о марксизме) / В. Тарасевич // Вопросы экономики. – 2005. – №6. – С. 129–150.
2. Косолапов Н. А. Что это было? (размышления о перестройке в свете ее когнитивных итогов) / Н. А. Косолапов // Общественные науки и современность. – 2005. – №1. – С. 5–19.
3. Ленин В. И. Письмо Молотову для членов Политбюро ЦК РКП(б) 19 марта 1922 года / В. И. Ленин // Известия ЦК КПСС. – 1990. – №4. – С. 191–193.
4. Ленін В. Завдання спілки молоді (Промова на III всеросійському з'їзді російської спілки молоді 2 жовтня 1920 р.) // Ленін В. І. Повне зібрання творів : у 55 т. – К. : Політвидав України, 1969–1978– . – Т. 41 : Травень–листопад 1920 / Володимир Ленін. – 1974. – С. 284–303.
5. Грищенко А. А. Через відчуження до свободи (до 135-річчя виходу в світ 1-го тому «Капіталу» К. Маркса) / А. А. Грищенко // Економіка прогнозування. – 2005. – № 1. – С. 5–19.
6. Марксово наследие и современная экономическая наука («Круглый стол» журнала «Вопросы экономики») // Вопросы экономики. – 2005. – №1. – С. 87–132.

7. Певзнер Я. А. Вторая жизнь / Яков Александрович Певзнер. – М. : Марьяна роща, 1995. – 654 с.
8. Маркс К. Маніфест комуністичної партії // К. Маркс, Ф. Енгельс. Твори [текст] : у 50 т. – К. : Держполітвидав УРСР, 1958–1985– . – Т. 4 / Карл Маркс, Фрідріх Енгельс. – 1959. – С. 405–441.
9. Енгельс Ф. Демократичний панславизм // К. Маркс, Ф. Енгельс Твори [текст] : у 50 т. – К. : Держполітвидав УРСР, 1958–1985– . – Т. 6 : Вересень 1848–липень 1849 / Фрідріх Енгельс. – 1960. – С. 280–299.
10. Гош О. П. Політична економія капіталізму і після соціалістичного перехідного періоду / О. П. Гош. – К. : Преса України, 1999. – 320 с.
11. Шолохов М. Поднятая целина. Судьба человека / Михаил Шолохов. – К. : Молодь, 1997. – С. 15 – 702.
12. Мильдон В. И. История и утопия как типы сознания / В. И. Мильдон // Вопросы философии. – 2006. – №1. – С. 15–24
13. Лекторский В. А. Христианские ценности, либерализм, тоталитаризм, постмодернизм / В. А. Лекторский // Вопросы философии. – 2001. – №4. – С. 3–9.
14. Маркс К. Конспект книги Бакуніна «Держава і анархія» // К. Маркс, Ф. Енгельс. Твори [текст] : у 50 т. – К. : Держполітвидав УРСР, 1958–1985– . – Т. 22 / Карл Маркс.
15. Обсуждение книги Т. И. Ойзермана «Марксизм и утопия» // Вопросы философии. – 2004. – №2. – С. 43–112.
16. Рудакова И. Основное течение экономической теории: потенциал и научная критика / И. Рудакова // Вопросы экономики. – 2005. – №9. – С. 21–35.